

ԳԱԶՄԱՎԵՊ

ՈՅԻ · 1871 — ՔԱՌԱՐՈՐԴ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ · — ՀԱԿՏԵՄԲԵՐ

ԳԱՂԱԲԱ · 1871 — ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԳԼՈՒԽ Զ ·

Քաղաքական պատերազմը :

Վիճակաւորաց և ժողովրին մէջ ալ ամեն հաշառութեան յոյս վերնալով՝ այնուհետեւ ուրիշ միջոց չէր մնար բայց եթէ զինուց բռնութեամբ կամմէկ կողմը և կամ միւս կողմը ընկճի : Այսպէս երկու կողմանք ալ պատրաստուեցան զինուց ուժը փորձելու :

Ազգային ժողովը իր դատար Մաքսան զօրավարին ձեռքը յանձնեց, բոլոր ունեցած զօրքը անոր տալով : Այս զօրաց բանակը ձեւացած էր անցեալ պատերազմին բանակաց մնացորդներէն, ջուից յերիէն և գերմանիայէն դարձող գերիներէն, շարժուն պահանորդներէն, և բարեկարգութեան ինքնակամ զինուորեալներէն, զորոնք իւրաքանչիւր դաւառապետ փութաց ժողովել և վարչութեան զրկել : Սակայն բոլոր այս զօրաց էականագոյն ուժը ծովային զօրքն էր. արբ կիրթք, ամենայն աշխատութեանց փորձը և յանդկնութեան չափ կտրիծը :

Ասոնց դէմ վիճակին վարչութիւնը իր ազգային պահանորդաց վաշտերն հանեց, 80,000 մարդու չափ : Այս զօրաց գլխաւորք եղան Դլիւզոէ, Տամարովի և Պէռովիլի:

Գաղղիոյ քաղաքական կոփւը 1871 տարւոյն ապրիլի 3-ին սկսաւ : Ազստամբներն մարտի 20-էն 'ի վեր բոլոր բարիդու շրջակայ բերդերուն տիրած էին, բաց 'ի անոնցմէն որ գերմանացւոց ձեռքն էին, և Մոն Վալէսփիէնէն՝ որ վարչութեան զօրքը բռնած էր :

Բան մ'որ ազգային պահանորդաց հակառակելու աւելի խրախոյս կուտար այս մտածութիւնն էր, թէ բանակին զօրքը յանձն սլիտոր չառնու իրենց դէմ կրակ ընելու . այլ զիրենիք տեսածնուն պէս հետերնին պիտոր եղբայրակցէն : Բայց իրենց այս յոյսը չստուգուեցաւ : Ապրիլի 3-ին առաւօտը վարչութեան զօրքը նէջլի կողմէն յանկարծուստ ազգային պահանորդաց վր-

րայ լիյնալով՝ կը սկսին զանոնք հարուածել. բայց սակաւաթիւ ըլլալով և դաշնակից պահանորդաց օգնութեան զօրք հասնելով, կը բռնադատուին ետ քաշուիլ մինչև ցԳուրպրվուա, միշտ դաշնակիցներէն հարուածուելով։ ի Գուռպրվուա ժողովին զօրաց ուրիշ խումբեր օգնութեան կու դան և անով զօրացած՝ զազգային պահանորդս կը բռնադատեն որ փախուստ դառնան։

Այս կերպով սկիզբն եղաւ արիւն հեղութեան զոր դադարեցնել ալ անհնարին էր։ Եւ 'ի վերայ այսր ամենայնի դեռ ևս ազգային պահանորդք յամառեալ էին իրենց մոտածութեանը մէջ, թէ զօրքը պիտի յանձն չառնուր իրենց ընդդիմանալու՝ եթէ զիրենք բազմութեք բանակի հաւաքուած տեսնէր։ Եւ եթէ ընդդիմանար ալ, անյազթելի արդեկք մը չէր կրնար ըլլալ։ Ուստի այսու համոզմամբ յատակագծնին շինելով, որոշեցին անմիջապէս վէռսայլի վրայ քաւել և զժողովը գերի ընել։ Առջևնուն միայն արգելք Մոն վալէոփիէնն էր. բայց և այնպէս, անոր հրամանատարը խօսք տուեր էր իրենց ամեննեին բարիզու վրայ գնտակ չարձկելու. ուստի վստահ էին որ Մոն վալէոփիէն այս գործիս մէջ բոլորովին չէզոք պիտոր մնար։

Առջի արիւն հեղութենէն ոգիք շատ զրդուեալ էին, ուստի անկարելի էր զպահանորդները զսպել, որ կը պահանջէին որոշած յատակագիծը անմիջապէս 'ի գործ զրուի։ Վիճակին խորհութեարկը հակառակ էր այն ձեռնարկութեան. անոր համար ալ խստիւ պատուիրած էր որ առանց իր հրամանին զզուշանան ինչ և իցէ շարժման ձեռք զարնելու։

Բայց ազգային պահանորդները զըսպելը անկարելի ըլլալով, զօրավարք բռնադատեցան հրաման տալ զէպ 'ի վէռսայլ քալելու. Այսպէս ապրիլի 4ին ազգային պահանորդաց բանակը երկու բամնուած, զուարթութեամբ և երաժշտութիւններ հնչեցնելով ճամբայ եւ լսն։ Բայց հոս թողունք որ խօսի մեր ականատես վկայն։

« Բոլոր գիշերը, ամեն թաղերուն մէջ հաւաքման ընդհանուր կոչք կը հնչէ։ Ընկերութիւնք շտապաւ կը ձեանային, և ոմն զէպ 'ի վանտոմ հրապարակը, և այլ ոմն զէպ 'ի Մայո զուոը՝ 'ի վեռայ կանչելով կ'երթային։

« Առաւոտեան ժամը հինգին Պէոժուէ զօրավարը գուռպը վուայի բոլորչի տեղւոյն կը տիրէ, զոր ժողովոյն բանակը առջի օրն առած ու նորէն թողած էր։ ինչո՞ւ համար. միթէ դաշնակիցք առջի օրը չէին յազմուած։

« Սակայն զօրավարը կառքի մէջ նըստած պատերազմի կ'երթայ, և այս բանը մեծապէս կը մնասէ զօրավարին իր զօրաց առջին։

« Հանդերձ այսու իր զօրքը սիւն սիւն կը ձեացնէ։ Իր հրամանին ներքե վաթսուն հազար մարդու չափ ունի. եօթնական թնդանօթով երկու հրետանիք իր հետեակազօրուն թիկունք կ'ըլլան. անոնց ետեէն օմնիպիւք կ'երթան այրեցագործ նիւթերով բեռնաւորած։ Դէպ 'ի Մոն վալէոփիէն կը քաշեն. բերդը առնելէն ետե, Ոլուէյլի և Նանդէոի ճամբով վէռսայլի վրայ պիտոր քալեն։

« Մոն վալէոփիէնը առնել։ Եւ ոչ խկ վայրկեան մը կը տարակուսին թէ այդ ձեռնարկը պիտոր յաջողի։ « Զմեզկապահովցնէին, ըստ ինծի զաշնակից պահանորդ մը, թէ բերդը միայն զմեզ տեսնելով՝ գոները պիտոր բանար»։ Սակայն այդ հաշիւը, առանց Շոլդոն հազարապետին ըրին, որ ըզբերդը կը պաշտպանէ։ Դաշնակցաց յառաջապահ գունդը, գնտակաց և սըմբաց զարհութելի հարուածով մը կ'ընդունուի։ Մարտափ, կատաղութեան աղաղակը խուճապ փախուստ, ով կրնայ ազատի։ « Մատնուած ենք »։ Վիճակին բանակը միզուայլէն երկու ճիւղ կը բաժնուի. մէկը, — հազիւ թէ երեք վաշտք, — վէռսայլի ուղղութեամբ կը փախչի, միւսը, գովելի շտապաւ, նորէն բարիզ կը դառնայ։ Այս իրար անցմամբ բարիզեցի մարտիկներն իրը վատասիրտք դատապարտելու է արդեօք։

Ու . վասն զի յանկարծակիի եկան . չէին յուսար Մոն Վալէռիէնէ այնպիսի ընդունելութիւն գտնելու . եթէ կան . խաւ իմացուցած ըլլային իրենց , լաւա գոյն կերպով կը վարուէին : Միւս կողմանէ այդ գործին մէջ աւելի վախն էր քան թէ շարիք . այն յալթ բերդը եթէ ուզեր զվիճակականները կրնար բոլորովին ջնջել . սակայն ցրուելով միայն գոհ եղաւ :

« Բայց ի՞նչ կ'ըլլան այն երեք վաշտերն որ Մոն Վալէռիէնէն անդին անցան : կտրիճաբար յառաջ կ'երթան :

« Նոյն այս ատենս Մէօտոնի և Գլամառի ճամբով ուրիշ մէկ շարժմունք մը կը գործադրուի Վէռսայլի վրայ : Սակաւաթիւ վաշտեր , գիշերանց ելլելով , իսի և վանվ բերդից հովանաւորութեանը ներքև հաւաքուեր են , և իսի բերդին զառիվայրին ստորոտը , ծառատունկ բլրի մը զագաթը , մէկ քանի թնդանօթ՝ հրետանիի կարգաւ շարեր են . և անոնցմով Վէռսայլցոց Մէօտոնի հրետանիները կը զարնեն , որոնց փոխադարձ զիրենք կատաղաբար կը հարուածեն : Հրետաձգութեան մենամարտութիւն մըն է , ինչպէս աւաղ , բրուսիացոց երջաննեկ ժամանակը :

« Մինչև ցայս ատեն լուրերն բաւական ստոյգ են , և նաև շատ հաւանական . այն լրոց միջոցաւ կարելի է երկու պատերազմողաց դրիցը նկատմամբ գաղափար մը առնուլ : Սակայն միջօրէն ետքը ժամը երկուքին ատենները մէկմէկու հակառակ ու շփոթ ձայներ կը սկսին շրջադայիլ :

« Մայո դռնէն եկող սուրհանդակ մը , նուվէլ Օրէռա հրապարակին մէջ խմբած ամբոխի մը խօսելով կ'ըսէ .

« — Յաղթեցինք : Ֆլուռան քառասուն հազար մարդով Վէռսայլ մտաւ : Հարիւր նուիրակ գերի բռնուեցան : Նաև պարոն թիէռ ալ գերի բռնուած է :

« Ուրիշ տեղ կը զուրցուի թէ այս առատուն Մոն Վալէռիէնի վախստեան ժամանակ , ֆլուռան աներևսոյթ եղաւ : Ուսկից կրցեր էր քառսուն հազար մարդ գտնալ Վէռսայլ տանելու :

« Մի և նոյն ատեն ուրիշ ձայն մըն ալ կը լսուի , իբրու թէ ուսմբի մը բեկութէն Պէռժուէ զօրավարը ծանր վիրաւորուեր է :

« — Բոլորովին չափավանցութիւն , կ'ըսէ մէկ մը : Զօրավարին ներքելը երկու ձի միայն սպաննուեր են :

« Մանաւանդ թէ զօրավարին առջին , որովհետև կառքի մէջ էր :

« Ամենէն աւելի հաւանականը այս է , որ Մէվափի և Մէօտոնի մէջ տեղուանք կտտաղաբար կը կռուին : Կը լսեմ թէ 113դ ռազմիկ գունդը հրացանին կրուկը վերուցեր է , և թէ բարիզեցիք վէռսայլցոց ձեռքէն տասուերկու միդրայլէօղ առեր են :

« Նաև ՚ի Շագիյոն խակ կը կռուին : Վիճակականք մեծ առաւելութիւններ ձեռք բերեր են : Ի վերայ այսր ամենայնի հետպրդիր մ'որ գէպ ՚ի այն կողմէն յառաջ գնացեր է , կը ծանուցանէ թէ երեք վաշտք տեսեր է որ քաղաքը կը դառնային առանց ամեննեխն յաղթականի երևոյթ մը ունենալու , և թէ ուրիշ վաշտք ալ որ պահեստի գունդը կը բաղկացնէին , չէին ուզած յառաջ քալել :

« Հակառակաբանութեանց խառնակութիւն մը , ուր լրոց շատը ուրիշ աղբիւր մը չունին՝ բայց եթէ զանոնք հաղորդողին ենթադրութիւնը կամ յոյսը : Միայն հետեանքը տեսնելով է որ կարելի պիտոր ըլլայ եղածն ստուգել : Ա՛լ տաղտկացած՝ տեղեկութիւն խընդրելը մէկ դի կը թողում : Բայց և այն պէս չուզելով կը հարցնեմ . գիտնալու փափաքը բան մը չսորվելու ապահովութեանը կը յաղթանակէ :

« Ի Շանզ էլիզէ կ'երթամ : Հրետը կը թնդայ . Վիրագարմանութեան կառքերը ճամբէն իջնելով ձարտարութեն պալատին առջելը կը դադարին . անոր հանդէպ կինեօլ թատրոնը իր հանդիսականները ծիծաղէն կը սպառէ : Է՛հ , թշուառ ժամանակ . քստմնելի եղբայրասպան կռիւ : Անիծեալ յաւէտ անոնք որ պատճառ եղեր են ատոր :

« Սակայն , մինչզեւ կը սպաննեն ու

կը սպաննուին, վիճակին անդամք վճիռներ կը հրատարակեն. որմնանք պաշտօնական յայտարարութեանց թերթերով սպիտակացած են:

« Թիէր, ֆավուր, բիդառ, ջիւֆոռ, Սիմոն և Բողիո պարոնայք ամբաստանութեան ներքեւ ձգուած են, իրենց ինչը դրաւ պիտոր առնուին, մինչև որ ժողովրդեան ատեանին առջել ներկայանան: « Այդ ամբաստանութեն ենթարկումը, այդ ընչից դրաւը, չնորհեն պիտի արդեօք այրեաց էրիկները, որրոց հայրերը »: Բարիզու վիճակը այն քաղաքացւոց ընտանիքներն կ'որդեգրէ, որ Բարիզու և Գաղղիոյ Հասարակապետութեան դէմ դաւադիր թագաւորականաց ոճրագործ բռնութիւնը վանելու համար մեռան կամ մեռնին պիտի »: Հայրերը սպանութեան մի ղըրկէք. այդ բանը տղաքը որդեգրելէն լսւագոյն է: Ո՞վ ծիծաղելի վճռոց: Եկեղեցին տէրութենէն կը բաժնէք. կրօնից ելումուտքը կը ջնջէք. եկեղեցականաց ինչը կը դրաւէք: Ուրիշ ընելու շատ բան կայ այս ատենս: Հարկաւորը, անհրաժեշտը, խաղաղութիւնը, սպանութեանց դադարումը, ատելութեանց չիջումն է: Այս բանը ոչ երթէք վճռելու էք: Ոչ, ոչ. ինչ որ կատարուելու հետ է, ուզեցիք որ ըլլայ, և դեռ ևս նոյնը կ'ուղէք. գրգռութիւններն, — որոնք չեմ ժխտեր — 'ի դործ ածիք, որպէս զի մեր թշուառ հայրենեաց պատմութեան ամենէն զարհուրելի կռիւը առթէք, և անոր մէջ դեռ ևս կը յարատենէք. և որպէս զի անոնց երկրայ անյոդդոդութիւնը վառէք, զորոնք անհրաժեշտ պարտութեան ու մահու կը մատնէք, 'ի կիր կ'առնուք բոլոր այն կեղծաւորութիւններն, որոնցմով կը յանդիմանէք զձեր թշնամիս: « Պէռռուէ և Ֆլուռան մէկմէկու հետ միացան. Վէռսայի վրայ կը քալեն: Յաջողութիւնը ապահով »: Այդ հեռագիրը որ մոց վրայ փակցնել կու տաք, — սուտ լուր մը, անանկ չէ: Բայց մարդիկը սպաննելու համար նախ զանոնք խարելու չէ, — և ապա կը յաւելուք. « Վէռ

սայլի բանակին կրակը մեզի ամենեին կորուստ մը չպատճառեց »: Այն, այդու նկատմամբ կանանց, այն կանանց կարծիքը հարցուցէք, որ քաղքին զըռները ձեր զօրաց դարձին կը սպասեն, և որոնցմէն շատերը լալով արիւնլուայ դագաղներուն ետևէն կ'երթան:

« Ժամերը հետզհետէ աւելի չարագուշակ կերպով կ'անցնին: ի Դամառ կը կռուին, 'ի Մէօտոն կը կռուին, և նմանապէս ալ 'ի նէօյլի և 'ի գուռպըզուա: Միդուայի, հրետի, հրացանի անդագար շաշիւն. իսկ վիճակականաց յաղթութիւնք՝ ամենեին սուտ: վերջապէս այդ ենթագրեալ յաղթութեց վրայ ըյուը կը ծաթէ. բայց միւս կողմանէ յաղթութեր պարտութեան չտի քստմնելի ըլլալու չէ:

« Ջիւվալ զօրավարը գերի բռնուելով սպաննուեցաւ:

— Եթէ զիս բռնած ըլլայիր, հարցուց իրեն վիճնուա զօրավարն, զիս հրացանահար սպաննել կու տայիր:

— Առանց թեթևելու, պատասխանեց Ժիւվալ:

Եւ վիճնուա իսկոյն.

— Հուր, կանչեց:

« Սակայն այդ պատմութիւնը, թէ պէտ և շատ տարածուած է, 'ի վերայ այսր ամենայնի սուտ ըլլալու է: Հաւանական չէ որ Վէռսայի վօրաց հրամանատարը « ապստամթի » մը հետ այդպիսի խօսակցութիւն մ'ընելու յանձն առած ըլլայ:

« Նաև Ֆլուռան մեռաւ: Ո՞ւր. ինչպէս. դեռ ևս ստոյգ կերպով չգիտցուիր: Շատ կերպ պատմութիւններ կան. կ'ըսուի թէ գնդակով մը կուրծքին, կամ վզին, կամ զլխուն վրայ զարնուած ըլլայ. խօսք կը քալէ նաև թէ սրի հարուածով մը գլուխը երկու ճղքուած ըլլայ:

« Հակառակորդաց կողմը ֆլուռանին վրայ շատ հոդ կ'ընեն: Այդ եղական մարդը և ոչ իսկ անոնց հակակրութիւն կ'աղջէ որ ըստ ինքեան զինքը սաստիկ ատելու էին: Օր մը ջանամ պիտի տեղեկանալու թէ ինչ պատճառաւ է որ

հասարակաց կարծիքը այնչափ կուսակից կ'ելլէ այդ վիպասանական խռովարին։

« Տիւվալ սպաննուած, Ցլուռան ըստաննուած, Պէոժուէ հոգեվարք, դաշնակցաց եռամդը զդալի կերպով պաղելու է։ Ա.յլ ընդհակառակն ամենակին ոչ։ Պուլրվառէն գնացող վաշտերն անյոզգող առաջադրութեան մը երևոյթն ունին, ու երգելով՝ « կեցցէ վիճակ « կը կանչեն »։ Արդեօք իրենց զլիսաւորներէն այն աստիճանի խարուած են, մինչև այն ծանուցմանց հաւատք ընծայեն, որ ժամէ ժամուզմիկ զօրաց գերութիւնները կը ծանուցանեն, յարձակուաց վանումը, և ամբութեանց առումը »։

Ա.յսպէս ահա ազգային պահանորդաց ձեռնարկած յանդուզն դործը անյաջող ելք ունեցաւ. և յետ մեծ զնասներ կրելու՝ հարկ եղաւ որ նորէն կորակոր բարիզ դառնան։ Բայց և այնպէս չիշատեցան. կարծես ներքին բոց մը զիրենք յակամայս 'ի մահ կը մղէր։

Այս քատմնելի կոիւը աւելի Նէօլիի կողմը ծանրացաւ. այնչափ որ նոյն այն խեղճ տեղին աւերակաց կոյտ դարձաւ։ Փոխնիփոխ երկու կողմանք մէկզմէկ վանելով, շարունակ թնդանօթից գընդակներն այն տեղոյն բնակարանաց հիմունքը կը քանդէին. և դադար իսկ չկար որ այն տեղոյն եղին բնակիչք կարենան միջոց գտնալ ուրիշ տեղ մը ապաստանելու։ Ամենը գետնափոր շտեմարանաց խորերը փախած ապաւինած էին. այլ և այն ոչ ինչ ապահովութիւն էր. շարունակ ուռմիք իրենց զլիսուն վրայէն կը ճամթէին, սարսափը խեղճերնուն սրտին մէջ տարածելով. թող որ ամենակարեռաց պիտոյքն ալ կը պակսէր ողորմելիներուն. և ոչ ոք էր այն սպանութեան ասպարիզին մէջ որ զանոնք հոգար։

Իսկ թէ ինչ կատաղութեամբ մէկզմէկ կը ճարդէին այն տեղուանք երկու հակառակորդը, ահա այս դէպքէ սպասամեց ինծի։ Երկու թշնամիք, մէկը ռազմիկ միւսը գաշնակից, բաղանեաց տունն, որ Նէօլիի ճամբուն

Նէօլիի որ երբեմն իր արհեստաւոր խառնութմներովը, ժողովրդական զինետուններովը և իշխանական երէոյններովը այնչափ զուարթ էր. Նէօլիի մէկ կողմէն իր վրայ հայող վէռսայլցւոց հրետանիներովն, միւս կողմէն բարիզեցոց թնդանօթներովն, և շարունակ վալեսաիէնի ոռւմբերէն ու միգրայլի տիերէն գնտակահար ըլլալովը, Նէօլիի իր շարունակ կրկին և կրկին առնուած կամրջովը, իր թողուած և դարձեալ ձեռք բերուած պատնէններովը, շատ օրերէ 'ի վեր ինչպէս ընդուրձակ վիհմըն է, որուն մէջ ինչպէս թէ զլիսուապոյտէ զարնուած դաշնակցաց վաշտերն մէկ մէկու ետևէ ետև անդնդասոյզ կ'ըլլան. կամ ինչպէս դժոխային սահման մըն է՝ ուր արեան և մահու յիմարութք կը զրօսնուն վիճակին դատապարտեալները։ Խւրաքանչիւր տուն բերդ մըն է։ Ռստիկանութեան զօրքերն երէկ մինչև Սապլոնվիլի շուկայն յառաջելու յաջողեր էին. այս առոտուզանոնք եկեղեցիէն անդին քշեցին։ Նոյն եկեղեցւոյն վրայ տղայ մը, Պ. Լէօլիէի որդին, գնտակաց տարափի մը տակ կարմիր դրոշը տնկեց։ « Ա.յդ տղայն մարդ մը պիտոր ըլլայ » ըսաւ Գլիւզուէ, պատերազմի գործակատարը։ Ա.յն. շատէ որ դիակ մը չըլլայ։ Պատուհանիք ըլլապատուհանս հրացանահար կը հարուածեն։ Տան մը վրայ կը յարձըկին. սանդղին վրայ մէկմէկու կը հանդիպին. գիշեր ցորեկ և ամեն ժամանակ առանց զթոյ կոիւք են։ Երկու կողմէն ալ կատաղութիւնը նորանշան է։ Ա.յդ մարդիկ որ գեռ ևս ուկի օր յառաջ բարեկամք էին, ալ միայն մէկ փափաք մ'ունին, մէկզմէկ սպաննել։ Նէօլիի բնակիչ մը որ աղատելու կարող եղաւ, այս դէպքս պատմեց ինծի։ Երկու թշնամիք, մէկը ռազմիկ միւսը գաշնակից, բաղանեաց տունն, որ Նէօլիի ճամբուն վրայ, Հիւխիէ փողոցէն քիչ մը վեր կը գանուի, մէկմէկու հանդիպեր էին։ Սլաքնին հրացաններուն ծայրը, մերթ փախչելով, մերթ հալածելով, տանը տանիքին վրայ կը հասնին, և հոն մո-

« Նէօլի, քանի մը օրէ 'ի վեր, այն

լեզնեալ, զէնքերնին մէկ դի նետած ըլլալով, բազուկներով մէկմէկու կը պլլուին ու կը կռուին։ Այն դարուվար տանիքին վրայ, որուն կղմինարները կտոր կտոր կ'ըլլուին, գետնէն հարիւր ոտք բարձրութեամբ, անողորմաբար և առանց շունչ առնելու կռուեցան։ այնշափ որ վերջապէս մէկը, ռազմիկը, տկարացաւ և ուզեց իր հակառակորդին սղմող բազուկներէն փախչիլ։ Այն ատեն դաշնակիցը — այն մարդն որ ինծի այս դէպքը պատմեց անոնց հանդէպ պատուհանի մը մէջ կը դժնուէր և անոնց շարժմունքներէն և ոչ մէկը կը կորսնցընէր, — այն ատեն դաշնակիցը զրպանէն դանակ մը հանեց, և պատրաստուեցաւ կիսովչափ կործանուած ռազմիկը սպաննելու։ տեսաւ այս ետքինս որ ալ անյօյս կորսուած էր, տանիքին վրայ երեսն 'ի վար փոռուեցաւ, իր թշնամին մէկ սրունքէն բռնեց և յանկարծական ցնցմամբ մը քաշեց ու երկուքն ալ գլորտըկելով վարը գետնին վրայ ինկան։ Ոչ մէկը և ոչ մէկալը սպաննուեր էին։ սակայն ռազմիկն երեսը արեամբ ու փոշով կարմըրցած էր, և Բարիկեցին որ վար կործանելով իր թշնամոյն վրան ինկած էր, դանակի հարուածով մը գանկը ջախջախելով սպաննեց զինքը։ — Այդպիսի է այդ ամբարիշտ կոփւը, այդպիսի է այդ անողորմ մնկառումը։ Արդեօք ցորչափ արիւն կոյ թափելու չդադարի պիտի»։

Պ Ա Ղ Ե Ս Տ Ի Ն

Պաղեստին։ Այս անուան հնչումը մեր սրտին ու մտացը մէջ կրօնական մեծարանաց, խորին զարմացման ու բարձր իմաստից զանազան զգացումներ ու մտածութիւններ կը զարթուցանէ։ Զկայ երկիր մը, որչափ ալ մեծ յարգ ու կարսորութիւններ ունենայ, որուն մեծամեծ յիշատակները իրեւ յօդիւք իրարու հետ կապակցեալ ըլլան։ Մեր երեւակայութիւնը, 'ի մանկութենէ անտի

երրայական սրբազան աւանդութեամբ սնեալ, կ'ախորժի թոշիլ սլանալ այն բարձանց վրայ, ուր Աստուած խօսեցաւ երբեմն նահապետաց հետ։ ուր ամեն քար աստուածային երևման, ամեն աւերակ երկնային ցասման նշան ու յիշատակարան մը կը ներկայացընէ։ Սիոնի Դարիրայն լուսաւորող նուիրական բոցը, իր լոյսը աշխարհիս բոլոր ժողովրդոց վրայ տարածեց. Երուսաղէմառաջին աթոռ եղաւ Առաքելոց, ուր ինքնիսկ Հագարացւոց օրէնսդիրը՝ Մովսիսի ու Յիսուսի կրօնից մէջ իւր ներշնչութիւնները փնտուեց։ Երեք կրօնից հետևողներն ալ այս երկհազարեան աւերակաց վրայ խորին մեծարանաց ըղգացմամբ մը կը նային, ամենքն ալ միսիթարութիւն կը փնտուեն հոն. կէպ մնացած աւերակներէն, և այլք 'ի յուսոյ։ Հագարացին, որ նախկին տիրապետողաց սերունդը իւր լուծին տակ կ'ընկընէ, Պետուինը, այն ընդարձակածաւալ անապատից մէջ իւր վրանը կանգնողը, երկուքն ալ կրօնական մեծարանօք մը կը յարգեն մարգարէից շիրիմները։

Պետրոս անապատաւորի բերնով հընչեալ Պաղեստին անունէն, բոլոր Եւրոպա, իբրև մի անձն ոտք եղաւ երբեմն այն նուիրական երկիրը ազատելու համար. ոչ պատերազմողք միայն, այլ և տկար պանդուխտք, ծեղք, կանայք ու տղայք, այդ սուրբ երկիրը համբուրելու և հոն մեռնելու փափաքանօք, արհամարհեցին երկար ճամբուն ու բոցակէզ կիմային վտանգները։ Զկայ երկիր մը որ ասկէ աւելի յարգի ըլլայ կրօնասէր, պատմաբան ու բանաստեղծ անձի մը։ Նոյն իսկ անոնք՝ որոնց հաւատքը դարուս սկեպտիկեան հոգիէն տկարացած ու խանդարած է, Պաղեստինու մէջ ախորժանօք քերդողական բացատրութիւններ կը փնտուեն, կը խօսակցին մեծամեծ պատահարաց վրայ որոնց տեսարան եղած է այդ երկիրը. սուրբ գրոց մեծագրոշմնշանագիրերը տեսնելով չեն կրնար զարմանքնին բըռնել, և իբրև մանկութեան յիշատակներ, ախորժանօք կը զբաղին անոնցմով։